

УДК 338.24

В.П. Лещук, доц., канд. екон. наук

Тернопільський національний економічний університет

Регулювання створення та діяльності фінансово-промислових груп

В статті досліджуються питання, що стосуються регулювання створення та діяльності фінансово-промислових груп, обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення законодавчої бази їх діяльності.

державне регулювання, фінансово-промислова група, антимонопольне право, нормативна база, законодавча база

Актуальність теми дослідження. Одним з важливих питань в успішному регулюванні економіки є чітке бачення ролі держави в економічних процесах. Потрібно сформулювати таку філософію державного регулювання економіки, яка б поєднувала в собі елементи ринкового механізму функціонування економічної системи і певні важелі державного втручання.

Державне регулювання економіки повинне, перш за все, передбачати формування та впровадження відповідної законодавчої бази, тобто загальноприйнятих правил поведінки всіх суб'єктів ринкових відносин і самої держави на довготривалій період.

Постановка проблеми. Державне регулювання в більшій або меншій мірі стосується всіх сторін економічного життя суспільства. Ефективним воно буде лише у випадку обґрунтованого поєднання адміністративних та ринкових методів управління економікою. В той же час, воно обумовлює необхідність значних структурних змін в економіці, в тому числі створення фінансово-промислових груп (ФПГ), законодавчого регулювання цих процесів.

Аналіз останніх наукових досліджень. В економічній літературі питання, які стосуються місця і ролі держави в розвитку економічної системи країни, досить широко висвітлені. Як правило, досліджується сутність та методи державного регулювання, його вплив на розвиток національної економіки. Разом з тим питання регулювання діяльності інтегрованих структур бізнесу (в т.ч. ФПГ) потребують більш детального вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення місця та ролі держави в регулюванні національної економіки, особливості регулювання діяльності ФПГ, обґрунтовується необхідність створення відповідної законодавчої бази.

Викладення основного матеріалу. Запроваджуючи в більшій або меншій мірі

досліджень керівництво корпорації витрачає від 25% до 50% свого часу на вирішення питань, зв'язаних із зовнішнім середовищем, включаючи пов'язки із властями [1, с.329].

Держава, керуючись необхідністю розвитку національної економіки, практично повинна підтримувати декілька напрямків її розвитку, які, на перший погляд, суперечать одне одному:

- створення конкурентного ринкового середовища;
- підтримка розвитку малого і середнього бізнесу;
- формування потужних національних товаровиробників, здатних створювати продукцію, яка була б конкурентоспроможною не тільки на вітчизняному, а й на міжнародному ринку.

Потужні підприємства, разом з тим, можуть нести загрозу монополізації національного ринку, а значить – зниження його конкурентоздатності. Для зниження такої загрози необхідно створити відповідне антимонопольне законодавство. Як відмічає Дахно В.І., «предметом антимонопольного права є система юридичних норм, спрямованих на обмеження монополізації економіки та розвиток економічної конкуренції».

Суб'єктами антимонопольного права є органи влади і управління та підприємці (юридичні особи та громадяни), що займаються діяльністю з виробництва, реалізації, придбання товарів та послуг” [2, с.9].

Створюючи антимонопольне законодавство, перш за все, потрібно керуватись національними інтересами, орієнтуватись на запобігання фінансовому диктату зі сторони міжнародних компаній, оскільки це може мати більш негативний вплив на розвиток національної економіки, ніж деяка її монополізація (в розумних межах).

Як відмічає Білорус О., тотальний фінансовий диктат має великі, найчастіше незворотні наслідки:

- глобальні фінансові спекуляції та віртуалізацію світової економіки;
- обвальні фінансові кризи (1998–2004);
- дестабілізацію й розвал світової фінансової системи;
- руйнування національних економік менш розвинутих країн, підлив їхньої економічної безпеки й розвитку;
- монополізацію інвестиційних ресурсів розвитку (90% світових інвестицій), стратегічних ринків, цінову диктатуру;
- силове звуження зони розвитку рамками „ глобальної корпоративної мереженої системи”;
- встановлення силового контролю над національними урядами й суспільствами”[3, с.13].

Монополізм набуває загальносвітових масштабів. Монополістами стають глобальні корпорації, які нав'язують країнам нові форми неоколоніалізму. Особливо ці процеси відчуються в пострадянських країнах. Тому антимонопольне законодавство країни повинно формуватись як під впливом особливостей розвитку конкретної країни.

Кузнецов А.В. відмічає недоліки вертикальної інтеграції: вона збільшує капіталовкладення в галузь, де вже працює фірма, підвищуючи тим самим ризик, пов'язаний з тим, що дана галузь не буде розвиватись і позбавить фірму можливостей направляти ресурси в інші сфери; призводить до проблем, пов'язаних з балансуванням потужностей в кожній ланці формування вартості; обмежує фірму у виборі постачальників; висуває підвищені вимоги до управлінських навиків; може скоротити виробничу гнучкість фірми, збільшуючи час, необхідний для розробки нових моделей і впровадження їх на ринок. Разом з тим, він вказує, що міжнародна горизонтальна інтеграція є найбільш доцільною в тому випадку, коли фірми, які інтегруються, мають в своєму розпорядженні ресурси, що взаємно доповнюються. В результаті інтеграції кожна з них набуває те, чого їй не вистачало, причому отримує ці ресурси дешевше, ніж вони обійшлися б їй, якщо б довелось створювати їх самостійно [4, с.52–54].

Виходячи з цього, держава повинна забезпечити законодавчу основу створення інтегрованих структур бізнесу, які забезпечать розвиток конкурентного середовища на внутрішньому ринку і конкурентоздатності їх на міжнародному.

Перш за все, для цього необхідно сформувавати певну законодавчу базу. Але слід відмітити, що в багатьох економічно розвинених країнах діяльність ФПГ спеціальними законодавчими актами не регламентується. Більше того, не використовуються терміни „фінансово-промислова група”, „промислово-фінансова група”. Як правило, такі види інтегрованих об'єднань підприємств характеризуються „пов'язані підприємства”, „системи компаній”, „організації організацій”, „товариства товариств”, „товариств другого ступеня”, „групи компаній” або просто „групи” [8, с.49]. Але найбільш часто використовується поняття „корпорація”, що включає, поряд з іншими, різні господарські об'єднання.

На основі вивчення досвіду державного регулювання діяльності інтегрованих структур в зарубіжних країнах можна зробити наступні висновки:

- незалежно від наявності статусу юридичної особи великі промислово-фінансові та інші об'єднання – ФПГ, пов'язані підприємства, системи компаній, організації організацій, товариства товариств, товариства другого ступеня, групи компаній або просто групи, володіють правосуб'єктністю, їм адресуються норми права, на них, як правило, покладається виконання певних завдань публічно-правового характеру;

- діяльність великих суб'єктів господарювання стимулюється державою. Розвиток ринкової економіки регулюється шляхом здійснення програмування, індикативного планування, основним важелем якого є надання державних пільг корпораціям – виконавцям програм. Проте значні державні пільги надаються не лише ФПГ та іншим корпораціям, що є виконавцями програм, інструментом їх здійснення, а й усім іншим великим корпораціям, які мають стратегічне значення;

- створення великих корпорацій, що виконуватимуть публічно-правові завдання, дозволяється у будь-якій організаційно-правовій формі, передбаченій

Вказаний закон і положення із певними доповненнями діють до цього часу. Відповідно до них, ініціатором створення ПФГ є підприємства, наукові та проектні установи, банки, інші установи та організації всіх форм власності, які мають за мету отримання прибутку. Рішення про створення групи приймається на загальних зборах і оформляється протоколом. На загальних зборах приймається Генеральна угода промислово-фінансової групи, яка підписується всіма ініціаторами створення ПФГ і містить відомості, передбачені законом.

Разом з тим, діюча нормативна база має багато недоліків. Як відмічає Дерев'яно Б.В., «воно залишається невиправдано складним порядком створення ПФГ, не торкається важливих питань, якими б визначалася компетенція органів управління ПФГ, майнові аспекти діяльності ПФГ, інші заходи державного регулювання тощо» [8, с.16].

На діяльність (створення) ФПГ можна дивитись двояко. Будь-яке інтегроване об'єднання може існувати незалежно від того, чи сформована відповідна нормативно-законодавча база або ж вона відсутня. Завдання держави – створити закони, які б забезпечили спрощену схему їх створення та ефективну діяльність.

При цьому в законі повинні бути передбачені в більшій мірі економічні методи впливу держави на формування та діяльність ФПГ, ніж адміністративні.

Дія об'єктивних законів економічного розвитку буде впливати на набір методів і засобів адміністративного і ринкового впливу на розвиток ФПГ. Їх поєднання буде в значній мірі залежати від стратегічних цілей розвитку держави.

Висновок. Потреби конкурентного розвитку національної економіки, а також зарубіжний досвід свідчать про те, що законодавство, що стосується діяльності ФПГ, повинно містити певні обов'язкові, на нашу думку, положення:

- можливість самостійного вибору членами групи форм об'єднання та управління з метою координації діяльності в рамках інтегрованого об'єднання, гарантії збалансування та забезпечення інтересів всіх членів;

- чітке визначення ролі банку та інших фінансово-кредитних установ в рамках ФПГ та надання їм можливостей бути головною компанією групи і представляти в певних випадках загальні інтереси (тобто «фінансово-промислово», а не «промислово-фінансова»). Умови, коли будь-яка фінансова установа групи представляє загальні інтереси групи, можуть бути додатково обумовлені в угоді про створення ФПГ;

- підтримка державою діяльності ФПГ на різних стадіях їхньої діяльності (визначення конкретних форм та методів) залежно від їх значимості та пріоритетності для розвитку національної економіки. Ця підтримка «повинна мати галузевий індивідуальний характер та надаватися на основі аналізу економічної обґрунтованості, взаємної вигідності для учасників групи й економічної та соціальної сфери держави»;

- кількість членів та сфери їх діяльності не повинні обмежуватись в законодавчому порядку. Назва інтегрованого об'єднання (промислово-фінансова,

господарського законодавства. Самостійно визначаються і функції центрального органу управління ФПГ (головної компанії).

Решту питань, які стосуються діяльності ФПГ, визначають члени групи в якості додаткових умов до генеральної угоди.

Список літератури

1. Шамханов Феликс. Государство и экономика. Власть и бизнес/ Феликс Шамханов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЗАО "Издательство "Экономика", 2005.–714 с.
2. Дахно І.І. Антимонопольне право: Курс лекцій. – К.: Четверта хвиля, 1998. – 352 с.
3. Глобальна конкуренція в умовах однополюсного глобалізму / Матер. міжвід. наук.-теорет. конф. відп. ред. О.Г.Білорус.– К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – 54 с.
4. Кузнецов А.В. Конкурентные стратегии международного бизнеса: Крат.курс лекций/ А.В.Кузнецов. – Мн.: Асоб Дах, 2004. – 80 с.
5. Державне регулювання функціонування промислово-фінансових груп у сфері підприємницької діяльності: Монографія/За ред. М.К.Галантича. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва, 2005. – 176 с.
6. Про затвердження положення “Про фінансово-промислові групи в Україні”: Указ Президента України від 27 січня 1995 року// Голос України. – 1995. – 7 лют. (№24). – С.12.
7. Про затвердження положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 р. № 781 // Збірник постанов Уряду України. – 1996. - №15. – С.398.
8. Деревянко Б.В. Правове регулювання створення і діяльності промислово-фінансових груп в Україні: Монографія. – Донецьк: ДЮІ, 2006. – 200с.

В.Лециук

Регулирование создания и деятельности финансово-промышленных групп

В статье исследуются вопросы регулирования создания и деятельности финансово-промышленных групп, обоснованы предложения по совершенствованию законодательной базы их деятельности.

V.Leschuk

Regulation of the creation and activity financial-industrial groups

Questions which touch adjusting of creation and activity of financially industrial groups are probed in the article, suggestions are grounded in relation to the improvement of legislative base of their activity.

Одержано 18.11.10